

Kütüphanelerarası İşbirliğinin Gerçekleştirilemeyen Vaadi*

Jordan M. Scepanski**

Çev. Mehmet Emin Küçük***

Öz

Kütüphanelerarası işbirliği günümüzde de önemini sürdürmektedir ve bu konuda yapılabilecek birçok çalışma söz konusudur. Bu sunuşta, kütüphanelerarası işbirliğindeki başarısız deneyimler yanında başarılarından söz edilmiş ve bundan sonra neler yapılabileceği konusunda önerilere yer verilmiştir.

Tünaydın dostlar, eski mesai arkadaşlarım ve Ankaralı kütüphaneciler. Size konuşma yapmak üzere davet edilmekten ve sizinle birlikte olmaktan büyük bir mutluluk duymaktayım. Bana, Türkiye’de ağlar ve konsorsiyumlara artan bir ilginin olduğu söylendi. Birleşik Devletler’de bir kütüphane ortaklığına başkanlık etmem nedeniyle, sizlere konuşma fırsatını memnuniyetle karşıladım. Şu ya da bu şekilde 30 yıldan fazla bir süredir ortaklık girişimlerinde çalışmış birisi olarak görüşlerimi paylaşmak, meslek olarak birlikte nasıl çalıştığımıza ilişkin gözlemlerimi aktarmak isterim. Mesleki yaşamımın büyük kısmını akademik kütüphanelerde geçirdim ve mesleki yaşamım neredeyse daima ekip çalışmasını ve işbirliğini özendirme unsurlarını içermiştir. Bir çok idarecinin yaptığı gibi, birlikte çalıştığım meslektaşlarım ve sorumlu olduğum personel arasında ekip yaklaşımını geliştirmeye çalıştım. Önce, oldukça büyük ve önemli işbirliği kurumu, Amerikan Kütüphaneler Derneği’nde çalıştım. 1970’lerde ALA’nın personeliydim ve ALA’da kütüphanelerin kullanıcılarına verdikleri hizmetleri geliştirmek üzere, her türden kütüphane ve kütüphanecilerle birlikte çalıştım. Sanırım, normal olarak, kütüphane derneklerini işbirliği kurumları olarak görmeyiz. Ancak, doğal olarak bu dernekler, ortak çalışmalarla, üyelerinin amaçlarına ulaşmaları için

* TKD dizi konferansları kapsamında, 8 Mayıs 2001 tarihinde sunulan konferansın çeviri metni.

** Executive Director, The Triangle Research Libraries Network (TRLN).

*** Yrd. Doç. Dr. Mehmet Emin Küçük, Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Kütüphanecilik Bölümü Öğretim Üyesidir; e-posta: mkucuk@hacettepe.edu.tr

oluşturulmuşlardır ve işbirliği kurumlarıdır. Daha sonra, akademik kütüphane dünyasının seçkin ortaklıklarından olan Nashville, Tennessee'deki "The Joint University Libraries" için çalıştım. Bilindiği üzere JUL, oluşturulduğu dönemde ABD'de o güne kadar görülen en farklı kütüphanelerarası işbirliği girişimiydi. Georgia Peabody College for Teachers, Scarritt College ve Vanderbilt University'i içeren üç ayrı yükseköğretim kurumunun yararı için tümleşik biçimde yönetilen tek kütüphane sistemiydi. JUL tam potansiyelini hiç bir zaman gerçekleştirmemesine rağmen, ortak kütüphane hizmetlerinde ilginç ve görkemli bir deneydi. 1980 ve 1990'larda Kaliforniya dışındaki sorumluluklarım, temel olarak büyük bir devlet yükseköğretim kurumunda kütüphane yöneticisinin sorumluluklarından ibaretti. Fakat bu, diğer kurumlarda çalışan meslektaşlarımla eşgüdüllü programların tasarımı ve takip edilmesinde, ve değişik tip kütüphane ağları üzerinde yer alan devlet kütüphanesinde çalışmak demektir. Birleşik Devletler'in batı kıyısındaki görevimin sonuna doğru, California State Üniversitesi'nin 23 kampüsü arasında işbirliğini yaygınlaştırmak üzere California State Üniversitesi Rektörlüğünde yaklaşık 1 yıl çalıştım. Şu anda, en azından ortak derme geliştirmede, kütüphanelerarası işbirliği modeli olarak oluşturulmuş Triangle Research Libraries Network (TRLN)'de çalışıyorum. Ve meslek yaşamım boyunca bilgi kaynaklarına daha iyi erişim sağlamak için yerel ve bölgesel çabaların içinde yer aldım.

Özetle, kütüphanelerarası işbirliğini, belki de bilinçli olarak seçilmemiş (en azından başlangıçta bir seçimim değildi) fakat sonradan son derece önemli olduğunu gördüğüm ve bazı hüsrana rağmen, parçası olmaktan mutluluk duyduğum, uzmanlık alanım olarak görmekteyim. Kütüphaneler ve kütüphaneciler arası işbirliğini çok önemli görmem nedeniyle bu öğleden sonra size, birlikte nasıl daha iyi çalışabileceğimiz konusunda düşündüklerimi aktarmayı tercih ettim.

Bu konuşmada Türkiye'de nasıl işbirliğine gitmeniz gerektiği konusunda düşündüklerimi aktarma gibi bir niyetim yok. Anadolu Üniversiteleri Kütüphane Konsorsiyumu'nun oluşturulmasını ve devam eden elektronik kaynaklar lisans anlaşmasına ortak katılma çabalarını ilgi ile izlemekle birlikte, neyi nasıl yapmanız konusunda ne düşündüğümü söylemek üzere burada değilim. Kendi koşullarınızı, en iyi siz ve meslektaşlarınız bilir. Hep birlikte nasıl daha iyi şeyler yapabileceğimiz üzerine konuşmak istiyorum.

Size, özellikle Amerika'nın güneyinde yaşarken bir çok versiyonunu duyduğum, bir hikayeyi anlatmama izin veriniz. Yorumlardan birini, Vanderbilt Üniversitesi'nin eski rektörlerinden, bir dönem patronlarımdan, Joe Wyatt tarafından 1998 yılında Cronicle of Higher Education'da kaleme alınmış görüş yazısında gördüm. Wyatt'ın yazısından okuyorum:

"Yıllar önce, şimdi adı bilinmeyen Kongre üyesi kendisine yanıt vermesi amacıyla bir seçmenin sormuş olduğu "Wiski hakkında ne düşünüyorsun?" sorusuna şu yanıtı verir. "Eğer şeytanın içkisini kastediyorsan, kötülük kaynağı, ma-

sumiyeti yok eden canavar, iktidar kaybetme nedeni, namus dağından gelen çıplak erkek ve kadınlar, acizlik ve alçaklığın dipsiz kuyusunda hoyrat yaşam demek ve ben tüm gücümle buna karşıyım”. Ve ekler, “Fakat, insanın neşesini ve mutluluğu artıran ve yaşamdaki kırınlıklarını ve acılarını unutturan içkiyi kastediyorsan; küçük özürlü çocuklarımıza, yaşlı ve kimsesizlerimize bakmak için, ot-yollar ve okullar inşa etmek için hazineye milyonlarca dolar akıtan içkiden söz ediyorsan ben ondan yanayım”.

Kütüphanelerarası İşbirliğinin Bilinen Başarısı

Yukarıdaki hikayeyi hatırladığında, Wyatt Amerikan üniversitelerinde spor ve akademisyenlerin konuya gösterdikleri şizofrenik tavır üzerine bir yazı yazmaktadır. Ben size, yukarıdaki kanun yapıcının içki hakkındaki görüşünün, bizlerin kütüphanelerarası işbirliği hakkındaki görüşlerimizin benzer bir şekilde kararsız olduğunu ifade etmek isterim. Birleşik Devletler’de bizler, kullanıcılarımıza, ülkenin neresinde olursa olsun (hatta dünyada) bilgi kaynaklarını sağlayabilme yeteneğimizle övündük ve kütüphanelerarası ödünç verme yapılarını eyaletler arası etkileyici otoyol sistemimizle karşılaştırdık. Bunu işbirliğinin ender örneği olarak gösteririz. OCLC gibi işbirliği, bir zamanlar dünyadaki en büyük ikinci veritabanı (belki hala öyle) olarak ifade edildi, sadece havayolları endüstrisi için geçerliydi. Toplumsal kurumların çoğuyla karşılaştırıldığında kütüphanelerin işbirliğinin erdemli bir örnek olduğunu söylemek doğrudur. University Business isimli derginin editör köşesinde kütüphaneci olmayan Jeffrey Kittay tarafından kaleme alınan yazıda şöyle denilmektedir: “...yükseköğretimin hiçbir birimi, kütüphaneler kadar gündelik karar vermede rehberlik eden ilkeler olarak erişim ve hizmet amaçlarıyla ilişkili değildir... Bunun nedeni, kütüphanelerin ilkelerden ödün vermeden, uygulamalarla başa çıkmanın yolu olan işbirliği geleneğiyle uzunca bir süredir iç içe olmalarıdır. Kamu görevinde açık görüşün güce, hatta ekonomik güce dönüşebileceğini keşfettiler ve bundan hepimiz ders çıkarabiliriz”.

Kittay’in sözünü ettiği “ekonomik güç” kesinlikle, son yıllarda kütüphane konsorsiyumlarının elektronik veritabanlarının kullanımındaki lisans anlaşmalarının gerçekleştirilmesinde başarılıdır. Hepimiz, birazda gururla, ortak çabaların sonucunda elde ettiğimiz ekonomi ve hizmetlerin doğruluğuna işaret ediyoruz. Kendi başımıza bunları elde edebilmemiz olanaksız olmasa bile oldukça güç olacaktı. Ancak hala, eğitim, öğrenme ve boş zamanları değerlendirme materyallerine yaygın erişimde, tüm meslektaşlarımızı bir araya getirmek için, birlikte çalışma konusunda yapabileceğimiz her şeyi yaptığımızı gerçekten söyleyebilir miyiz? Toplumlarımızda birçok kişinin yararlanacağı bilgi sistemlerinin oluşturulmasına, değişik rakiplerin karışmasına izin verdiğimiz söyleyebilir miyiz? Çoğu zaman, Ralph Ellsworth’ün yıllar önce bizi isimlendirdiği gibi, “...gerçek... bib-

liyografik imparatorluk yaratıcıları” olduğumuzu inkar edebilir miyiz? İşimizin tamamına çok az katkısını gördüğümüz seçmenlerin katkısını sağlama konusunda her türlü çabayı gösterdiğimizi söyleyebilir miyiz? Sanmıyorum.

Engeller ve Darboğazlar

Çalıştığım kurumun (TRLN) dört üyesinden biri olan Duke Üniversitesi Kütüphane Müdürü David Ferriero mesleğinin ilk yıllarında Massachusetts Institute of Technology’de çalışırken OCLC’nin kütüphanelerarası ödünç verme sisteminin geliştirilmesinde çalışmıştır. Uzun yıllar boyunca David, işbirliği çalışmalarına ev sahipliği yapma ve gözleme şansına sahip olmuştur. Geçen yıl onunla yaptığım bir konuşmada bana yaratıcı işbirliğini gerçekleştirmede sorunun teknolojik değil kültürel, sosyal ve politik olduğunu söyledi. Gerçek işbirliğinin nadir olduğunu ve gerçekleştirmenin önünde büyük engeller olduğunu söyledi. Bu engeller nelerdir? 1998 yılında Azerbaycan’da katıldığım, kütüphanelerarası işbirliği ve dernek kurulması hakkındaki çalışma grubunda, yeni kurulan meslek grubuna işbirliğini engelleyen unsurların arasında mesafe, hizmet çevresi, maddi kaynaklar, kullanıcı tipleri, bireysel ve kurumsal çekişmeler ve tembellik olduğunu söyledim.

Geniş coğrafik alanlarda işbirliği yapmak gerçekten güçtür. Benim konsorsiyumumun diğerlerine göre en önemli avantajlarından biri, bana göre yeterince yararlanamadığımız taraf, kurumların birbirine olan yakınlığıdır. Mesafe kütüphanelerarası işbirliğinde bir etkidir ve kiminle nasıl işbirliğine gireceğimizi etkiler fakat olumsuz etkisi azaltılabilir. 13 CIC kurumundaki (ortabatı Amerika’daki Committee on Institutional Cooperation) kütüphane, ülkedeki en büyük üniversitelerin kütüphaneleridir ve neredeyse 1300 kilometrelik mesafede işbirliği yapabilmenin yollarını bulmuşlardır. Daha hantal ve karmaşık durumdayken, benim daha önce isimlendirdiğim “kıtada işbirliği”ni göstermek üzere, 1990’ların ortalarında California State University, City University of Newyork ve State University of New York telif hakları, veritabanı lisansları, uzaktan eğitim ve personel eğitimi konularında birlikte çalıştılar. Kuzeybatı Amerika, Kanada ve Avrupa’da uluslararası düzeyde işbirliği örneklerini gösteren kütüphaneler vardır. Meslektaşlarla yaratıcı işbirliğindeki mücadele, işbirliği programlarının ve yakınlığın zorunluluk olmadığı faaliyet ya da teknolojinin mesafe engellerini en aza indirebileceği alanların belirlenmesinden çok başka alanlara taşınmıştır.

Akademik kütüphaneler ve halk kütüphaneleri arasında işbirliği ya da bir türün kendi içinde ve diğer türlerle işbirliği, hizmetlerin nasıl verileceği, kullanıcıların bilgi gereksinimleri ya da maddi kaynaklardaki mevcut farklılıklar nedeniyle genellikle olanaksız olarak görülür. Benim ülkemde, sık sık, bir akademik kütüphanenin amacının, doğrudan bilgi sağlamak yerine bilgiye nasıl ulaşıla-

ğını gösteren eğitim kurumu olduğu söylenir ve bu yüzden bir şekilde halk ve özel kütüphanelerle yakın ilişki engellenebilir mi? Günümüzde neredeyse tüm kütüphane türlerinde bilgi okur-yazarlığına büyük önem verildiğini görmekteyiz ve sürekli eğitime ilginin giderek artmasıyla, yükseköğretim otoritelerinin kolej ve üniversitelerin parçası buldukları toplumla daha fazla kaynaşması konusundaki direktifleriyle bu gerçekten daha fazla savunulabilecek bir durum mudur? Ferrero, işbirliğinde bize benzeyen kurumlarla eşit haklarda işbirliğinde direndiğimizi iddia eder. Der ki; “kütüphaneler oluşturdukları konsorsiyumların genişletilmesinde, bazı istisnalar hariç, işbirliği düzenlemelerine geleneksel olmayan ortaklarını katmakla iyi bir iş yapmazlar”. Öyle ki, örneğin, ortaöğretim düzeyindeki öğrencilere, hizmetin önemine sözde bağlılık gösterilmesine rağmen, çok az üniversite kütüphanesi kendi hizmet bölgesindeki lise öğrencilerine yönelik aktif ödünç verme ve eğitim programına sahiptir. Ancak Duke University bu saptamanın dışındadır. Duke başkanı Nan Keohane, AT&T Campus Alliance’in konuk yazar köşesinde “Bilgi okur-yazarlığından ve Bilgi bilgeliği (information wisdom)”ndan söz eder (<http://www.att.com/campusalliance/keohaneshow.html>). Yazısında, “kütüphanecilerin bizlere öğreteceği şeyler vardır”, “kendilerini yenileyerek teknolojiye geçişte çoğumuzdan bir kuşak öndedirler...Kütüphaneciler çok uzun süredir bilgi işinin içindedirler” ve “bunu bilgi patlamasıyla, eleştirel düşünme becerileriyle gösterirler...üstün duruma gelmişlerdir” der. Duke, bilgi alanında gereksinim duyulan eleştirel düşünme yeteneği gereksinimine, devlet okullarındaki eğitim değişim birimlerine yardımcı olmak üzere, bilgisayar deneyimi olmayan ya da sınırlı olan öğretmenlerin eğitiminde, kütüphanecilerin görevlendirilmesi şeklinde katkısı olmuştur.

Fakat, kaç toplum akademik ve halk, halk ve okul, okul ve akademik dünyalar arasındaki bilgi engellerini ortadan kaldırmak için gerçekten çaba göstermektedir? Diğer hizmetleri arasında değil, bağımsız bir yöntem (program) olarak demek istiyorum. Kaç yerde iki farklı türdeki kütüphane, binaları fiziksel olarak paylaşmaktadırlar? Farklı büyüklüklerdeki çevrimiçi kütüphane sistemlerinin toptan entegrasyonu örneklerimiz nerededir? Neden aynı olmasa bile benzer programlara sahip, bazen yürüme mesafesindeki kütüphanelerde sağlama, kataloglama, eğitim, sayısallaştırma, bakım ve korumada mevcut personelin ortak çalışmasını finanse etmeyiz? Bir halk ve üniversite kütüphanesinin akademik ve halktan kullanıcıların hizmet gereksinimleri ve buluşma mekanlarına yönelik olarak yaratıcı çözüm girişimi yaptığında (benim ülkemde San Jose (California)’de bunu yapan bir halk ve üniversite kütüphanesi var) en acımasız eleştiri için mesleğin içinden gelir? Bir defasında, parçası bulunduğumuz yükseköğretim sitemindeki diğer kütüphaneyle, bağımsız işbirliğini yaygınlaştırmaya çalışırken, diğer kütüphanenin “aşağı” görülmesi nedeniyle personelin çalışmaya direnç göstermesi ilginç bir deneyimdi. Kötü bir tesadüf olarak, aynı zamanda, yakınıımızdaki bir araştırma kurumuyla olası işbirliğinin yollarını ararken kütüphane-

mizin benzer bir tavrıyla karşılaştım. Okul kütüphaneleriyle çalışmak çok zor olarak görülürken, özel kütüphanelerle çalışmak tek taraflı olarak ve bize benzeyen kütüphanelerle çalışmak ta kendi esas kullanıcılarımıza verdiğimiz hizmetlere karışılması gibi görülür. “Gerçek işbirliği”ne karşı birçok görüş olmasına ve bunlarda doğruluk payı olmasına rağmen, bunların abartıldığına inanıyorum.

Belki de, anlamlı bir işbirliğinin önündeki en büyük engeller kişisel, mesleki ve kurumsal çekişmedir. Koç Üniversitesi’nden Jane Lindley’nin Bilgi Dünyası’nın son sayısındaki yazısında belirtmiş olduğu “iş birliğinden ziyade yarışma, en iyi ve en büyük kütüphaneye sahip olmaya çalışma kaygısı” durumunun Türkiye’de de olduğunu ilgilyle okudum. Bireylerin, bir başkası iyi gözükeceği ya da kredisi artacağı sonucunu çıkarması nedeniyle sık sık yeni hizmet düzenlemeleri yok edilmekte ya da yenilik getirecek projeler reddedilmektedir. Genellikle, en azından benim ülkemde, herkesin faydalanacağı programların geliştirilmesine katılmada, maddi kaynaklar ve kontrat arenasında ya da öğrenci kabul arenasında ya da basketbol arenasında mücadeleye izin veririz. Başarılı işbirliği çalışmalarının başlatılması kurumlardaki idari görevlerde bulunan etkin bireylerin liderliğini gerektirir ve bu çok prestijli olarak görülür. Ne yazık ki etrafta Hugh Atkinson gibi çok az kütüphaneci var. Hugh Atkinson, eyalet düzeyinde farklı türlerdeki kütüphaneleri içeren sistem kurulduğunda Illinois Urbana Campaign kütüphanesinin başındaydı. Atkinson, Kuzey Amerika’daki devlet yükseköğretim kurumlarındaki en büyük kütüphanenin ve dünyadaki en büyüklerden birinin, Illinois eyaletinin en büyük kütüphanesinin müdürü olarak böyle bir sistemin gerçekleştirilmesi kredi ve şöhretini elde etti. Önerilen düzenlemenin kendi kurumuna getireceği bir şeyin olmadığını söyleyebilirdi. Sadece Yale ve Harvard Üniversitelerinin Illinois Merkez Kütüphanesinden daha fazla kitabı olduğunu söyleyebilirdi. Illinois’deki diğer kütüphanelerle işbirliği yapmaya gerek olmadığını söyleyebilirdi. Aksine, fakülteyle, yöneticilerle, kütüphane kurullarıyla ve kendi kütüphanesindeki personelle işbirliğinin herkesin yararına olduğunu ve herkesin katkıda bulunabileceğini tartışmayı tercih etti. Çoğumuz ve çoğunuz kendi yöntemlerimizle işbirliğini ileri götürme konumundayız. Çok azımız Illinois Üniversitesi Kütüphanesi büyüklüğündeki kütüphanede çalışırken, çoğumuzun kurumu kendi topluluklarında lider konumundadır. Küçük ya da kendine yetmede yeterli olamayan kütüphanelerle işbirliğini savunmak ya da işbirliğinin bir kütüphanenin kendi kullanıcılarının yararı için yapıldığını kabul etmemek, büyük olan kütüphanenin karşı çıkması durumunda zor olacaktır. Mutlaka, Illinois Üniversitesi’nde olduğu gibi, böyle bir düzenlemeden sizin kurumunuzun hissesine düşen önemli yararların olması olasıdır.

Teknolojik İşbirliği Olanakları

Bu noktada, farklı kütüphane türleri ya da aynı kütüphane türü arasında işbirliğine aday olabilecek işbirliği program ve projelerinin daha özel örneklerini göz önüne getirmeme izin veriniz. Bunların hepsi her durumda ya da her zaman uygulamaya elverişli değildir. Bunlar örneklerdir. Teknolojinin temel alındığı bazı olanaklarla başlıyorum.

Otomatikleştirme işlemleri, kütüphanelerarası işbirliği için verimli toprak gibidir. Bir başka deyişle yapması oldukça kolaydır. 1960 ve 1970'lerin Birleşik Devletler'de bilgi işlemin yüksek maliyeti ve kütüphanelerde uzmanlığın göreceki eksikliği bir araya gelince teknolojik işbirliği cazip hale geldi. Bana bağlı kurumlar bunun güzel bir örneğini oluşturur. TRLN geçmişini 1930'larda Duke ve UNC-Chapel Hill tarafından başlatılan ortak derme geliştirme anlaşmalarına kadar geri götürmekten hoşlansa da, konsorsiyumun resmi kuruluşu, bu iki kurumun bir çevrimiçi kütüphane sistemini kurulmasında North Carolina State Üniversitesi'ne katıldığı 1977 yılında gerçekleşmiştir. Günümüzde teknolojik olarak işbirliği yaparken, personeli işbirliği halinde kullanmanın avantajından yeterince yararlanmıyoruz. OCLC'nin kuruluşunu hatırlayacak olursak; maliyette tasarrufun gerçekleştirilmesinde en büyük yollardan biriydi; kütüphaneler, pahalı bilgi işlem araçlarına ilaveten pahalı uzmanlaşmış kataloglama personelini ve teknik uzmanları paylaştılar. Bilgi işlemin ucuz ve teknik uzmanlığın pahalı olduğu günümüzde (en azından benim ülkemde böyle) mücadelemiz kıt insan kaynaklarını paylaşmanın yollarını bulmak yönündedir.

Daha önce belirtildiği gibi, bir grup kütüphane aynı sistemi paylaşabilirler, programlarının gereksinimleri doğrultusunda verilerini bir araya getirebilirler ya da parçalara ayırabilirler. Bunun tamamıyla yeni bir fikir olmadığını biliyorum ve bir dizi kurum belki de Türkiye'dekiler tam olarak bunu yapıyorlar. Benim ülkemde iki yıllık yüksekokullar bir kaç yıldır bu yaklaşımı gösteriyorlar. Fakat bir çok büyük kurum için ve farklı türdeki kütüphanelerin bulunduğu bir yapıda böyle bir şey yapmak olağan değildir. Bana göre bu türde bir işbirliği kütüphane otomasyonunun ilk yıllarında yapılan türdendir. Bilindiği üzere sürekli sistemleri güncelleme gereksinimiyle ve teknik personeli sağlamada devam eden bir yarışla karşı karşıyayız. Merkezi bilgi işlem ortaklıkları, hızı yakalayabilmede ekonomik çözümler sunmaktadır. Fakat, bir taraftan para tasarrufu sağlamak, bir taraftan da iyi hizmet vermek isteyeceksiniz ve diğer taraftan toplu sistem entegrasyonuna girmeyeceksiniz. Böyle bir şey olmaz. Basitçe bilgi teknolojisi personelinin paylaşımında hissene düşeni alırsınız ya da bir dizi çevrimiçi sistem hizmetlerini, bu işi yapmak isteyen daha büyük kütüphanelere, mevcut konsorsiyumlara ya da tümleşik kütüphane sistem satıcılarına ihale edebilirsiniz. Kütüphane, arşiv ve diğer az kullanılan materyalin depolanması, bir işbirliği çalışması olarak konsorsiyumların başlıca dayanağıdır. Bu durumu, en karmaşık kütüpha-

ne depolama faaliyetlerinin bilgi işlem ve robot yeteneklerini bir araya getirmesi nedeniyle bir teknolojik işbirliği olanağı olarak görüyorum. Northridge'deki California State Üniversitesi kütüphane materyalinin kompakt bir biçimde depolama ve bunlara hızlı erişimde yeni (yenilikçi) yöntemlere öncülük etti. Fahiş bir pahalılıkta olmamakla birlikte böyle bir olanak bir çok küçük kütüphane için olanaksızdır ve ortak finansman oluşturmaya iyi bir adaydır. Mississippi Nehri kıyısında, Minnesota Üniversitesi'nin bir dizi kurumun dermesini kıyı boyunca dizili kireçtaşı mağaralarında depolama faaliyetlerini hayranlıkla okudum.

Bugünlerde ziyaret edilen Birleşik Devletler'in her kütüphanesinde bir dizi sayısallaştırma projesi yürütülmektedir. Büyük kurumların çoğu dermelerinin bir bölümünü tarama (scan) ve dönüştürme çabası içindedir. Bu tür bir faaliyet, kütüphaneler için önem gösterirken, özel ve eşsiz dermelere dünya çapında erişim olanağı sunarken, pahalı sayısallaştırma araçlarına, işleri yapacak personele ve bu işlemlerin yönetimine yapılan yatırımın ekonomik olduğuna inanmıyorum. İşte yine farklı tür ve büyüklükteki kütüphanelerin birlikte çalışabileceği bir alan daha karşımıza çıkıyor. Tekrar yine, dış kaynakların kullanılabilmesi iyi bir faaliyet.

Burada, olası dış kaynak kullanımından iki defa söz etmem nedeniyle, belki de bir süre için konum olan kütüphanelerarası işbirliğinden uzaklaşarak kütüphanelerin, dış kaynak kullanımı (outsourcing) konusunu daha ciddi ele almaları gerektiğini söylemeliyim. Birleşik Devletler National Public Radio'da yayınlanan "Marketplace" isimli programda, Jeremy Rifkin isimli bir futurist "kapitalizm, ürün ve mal satın alma kavramının yerini, sadece kullanma ve yaşama için para harcama kavramına bıraktığı temel bir değişimden geçmektedir" demiştir. Örneğin, demektir ki, benim ülkemde araba şirketleri arabaları satmaktan ziyade kiralamayı (leasing) tercih etmektedirler, böylece aradaki ilişki süreklilik kazanır. Der ki; "Nike spor ayakkabısı ticaretinde değildir, aslında, imaj ticareti yapmaktadır". Burada, Rifkin'in söyledikleri doğru olmasına rağmen, bunların kütüphanelerdeki yansımaları tartışmayacağım, bu ayrı bir konferans konusu olabilir, fakat kütüphanelerde yapmakta olduğumuz bir çok şeyin daha ucuza (daha kalitesiz değil) yapılabilmesini düşünmek oldukça ilginç.

Elektronik projelerdeki işbirliğine dönecek olursak, sayısal arşivleme girişimleri hakkında neler söylenebilir? Kendi bilimsel yayınlarını depolama ve bakımını yapmada niçin daha fazla üniversite (belki de kütüphanecilerinin önderliğinde) bir araya gelmez?

Diğer İşbirliği Olanakları

İşbirliği yapılması durumunda ekonomi sağlayacak diğer alanlara bakacak olursak; teknik hizmet fonksiyonlarımızın bir çoğunun merkezleştirilmesi hakkında

neler söylenebilir? Günümüzde ve bu çağda, üniversite kütüphanelerinde bile, uzmanlaşmış, özellikle nadir dillerden birini bilen ve diğer becerilere sahip personelin her kütüphanede istihdamına (duplikasyonuna) gerek var mıdır? Teknik hizmet işlemlerinin birleştirilmesinden kütüphane programlarımız niçin yararlanamaz? Tekrar edecek olursak bunlar yeni fikirler değildir. Okullar ve bizim Amerika'da community colleges* dediğimiz yüksek okullar ve diğerleri bu işbirliğini yıllardır yapmaktadırlar. Büyük kütüphanelerin de uzmanlarını paylaşmada işbirliğine gidebileceklerini düşünüyorum. Ya da bu, modası geçmiş bir fikir midir? Materyallerimize yönelik işlemlerde dış kaynaklardan yararlanmayı daha ciddi düşünmeli miyiz?

Daha önce, personeli ortak kullanmada kütüphanelerimizin çok az işbirliği yaptığını söylemiştim. Güney Asya araştırmaları alanında TRLN kurumları arasında böyle bir yaklaşımı denemeyi umuyoruz ve dört kampüsümüzde çalışacak bir bibliyografya uzmanı arıyoruz. Eğer bunu yapabilirsek, diğer alanları da deneyeceğiz. Fakat, bu şekilde eleman çalıştırmanın sadece araştırma alanlarında ya da diğer alanlar veya fonksiyonlarla sınırlı olacağını düşünmüyorum. Kütüphanelerin benzer personele ihtiyacı olduğu her yerde ya da teknolojinin uygun personel becerisini bir araya getirmede yardımcı olabileceği yerlerde, kütüphaneler, bu tür bir düzenlemeyi yapabilecek durumdadır. Ortak personel atamasını düşünmeliyiz. Bir kütüphane konsorsiyumu tarafından haftanın yedi günü verilecek çevrimiçi müracaat hizmeti hakkında ne düşünüyorsunuz?

Uzaktan eğitim, ülkemdeki tüm ve dünyadaki bazı yükseköğretim kurumu yöneticilerinin ajandasındadır ve uzaktan eğitimde kütüphane desteğinin önemi herkesçe kabul edilmektedir. Yöneticilerin çoğu, yetişkin öğrenci ve geleneksel öğrencilere yönelik olarak kurumlar arasında yoğun bir rekabetin olacağına inanmaktadır. Öğrencilere yönelik rekabetin olacağını kabul etseniz bile, bu kullanıcılara hizmet vermede kütüphanelerimiz rekabet etmek zorunda mıdır? Bu, dermelerimizi geliştirmede bazılarımızın şu anda sahip olduğu anlaşmaları gerçekleştirebileceğimiz bir başka alan değil midir? Gerçekten de dermelerimizi oluşturduğumuz yöntemleri göz önüne alırsak, en azından bazı konularda bu tür düzenlemeleri yapmamız gerekmeyecek mi?

Kütüphane binalarımızın ortak kullanımına ne dersiniz? Evet, bazı kütüphanelerin ortak faaliyet planlamasıyla meşgul olduğunu biliyorum, fakat bunlar nadir uygulamalardır. Birleşik Devletler'de, sanırım, okul temelli halk kütüphanesi fikrine geri dönme zamanıdır. İlk ve ortaöğretim öğrencilerinin bilgi gereksinimlerini karşılamak için halk kütüphanesinin bir bölümün bu faaliyet için tasarlanması yaklaşık 30 yıl öncesinin ihtilaf konusu değil miydi? San Jose, California'da ve Florida'da iki yerde olduğu gibi olanakların ortak kullanımı girişimi niçin olmasın?

* Lise ve üniversite arasında iki yıllık yüksekokullar (çev).

Bakım ve koruma hizmetleri, felekate hazır olma ve personel gelişiminde işbirliğine ne dersiniz? Her zaman tek başına yapılacağını farz ettiğimiz şeylerin işbirliği halinde daha etkin olarak yapılacağını, bildiğimiz alanlarda yapılmasına ne dersiniz? Ya da tek tek kütüphanelerimizde yapmayı istediğimiz ancak kaynak yokluğu nedeniyle yapamadığımız şeylere ne dersiniz? Diyebilirim ki, işbirliğine uygun olarak tanımlayabileceğimiz yüzlerce şey vardır. Fakat, işbirliğine gitmek kütüphanelerimiz ve kendimiz hakkında farklı bir biçimde düşünmeyi gerektirecektir.

Daha önce ifade ettiğim gibi, meslek olarak, birlikte çalışmaktan ziyade bu konudaki dilekelerimizi ortaya koymaktayız. Yıllar önce, çalıştığım üniversitede fakülte geliştirme programına liderlik eden bir psikologla ortak bir makale yazdım. Bu kişi, fakülte öğretim elemanlarının fonksiyon ve davranışlarını, üniversitedeki kütüphanecilerle karşılaştırmada epey bir zaman harcadı. Çalışması, kütüphaneciler ve öğretim elemanlarının ortak bir çok noktası olduğunu ortaya koydu. Fakat çarpıcı bir farklılık ortaya çıktı. Kütüphaneciler takım çalışması ve ortak çalışma çevresine öğretim elemanlarından daha fazla değer vermekteydiler. Bu eğilim kütüphanemizde, konsorsiyumumuzda ve bir çok ortak faaliyetimizde kendini göstermiştir. Gereksinim duymakla birlikte takım çalışmasına yönelik diğer fırsatları, geniş çaplı işbirliği için fırsatları incelemeliyiz.

İdeali Gerçekleştirmek

American Libraries'in Nisan 2000 sayısında editöre gönderilen bir mektupta, New Jersey eyaletindeki Rutgers Üniversitesi'nden Samon Soong şöyle demektedir; "...farkları yok edici olarak konsorsiyum her katılımcı kütüphanenin bilgiye erişimini geliştiren güçlü bir düzenlemedir." Fakat eğer tam bir konsorsiyum idealini gerçekleştireceksek, bu şaşırtıcı teknolojik değişim döneminde, kütüphanelerin önemli misyonunu ileriye taşımak ortak çabamızsa, daha iyi ve yaygın hizmetler için otonomimizin bir kısmından fedakarlık etmeye hazır olmak durumundayız. Olaylara geniş açıdan bakmaya hazır olmalıyız, kullanıcılarımıza özen göstermeliyiz. Konsorsiyum konusunda, aktarmak için maddi kaynakları sağlayanlarla ve üst makamlarla iletişim kurmaya hazır olmalıyız.

Daha önce sözü edilen University Business'in aynı editör köşesinde, Jeffrey Kittay ayrıca şunu söylemiştir; "...eğitimi bir üst düzeye çıkarmak [ben buraya kütüphane hizmetlerini koyuyorum] ne kadar güçlü, zengin ya da iddialı olursa olsun tek başına bir kurumun başarabileceği bir şey değildir".

Eski öğrencim ve şu anda bir meslektaşım ve arkadaşım olan Yaşar Tonta geçen Ağustos'ta Kudüs'teki IFLA konferansında sunmuş olduğu bildirisinde Türk üniversite kütüphanelerinde elektronik kaynaklara yönelik derme geliştirme çalışmalarında görmüş olduğu bir dizi gelişme ve sorunu özetlemiş bulunmaktadır.